

5 Ιουλίου 2020

Σχόλια Green Tank επί του Σχεδίου για μια Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση του Δήμου Κοζάνης

Γενικά Σχόλια

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι ο Δήμος Κοζάνης συμμετέχει ενεργά στη διαβούλευση για την επόμενη μέρα, μετά τον λιγνίτη, για την πόλη και την ευρύτερη περιοχή παρουσιάζοντας ένα όραμα για την πόλη της Κοζάνης για το 2030. Είναι πολύ θετικό να ξεκινάει κανείς ξέροντας που στοχεύει. Ο ορίζοντας μάλιστα του σχεδιασμού για τη μεταλιγνιτική περίοδο ξεπερνά τα όρια μιας προγραμματικής περιόδου και ενός ΕΣΠΑ. Αφορά έναν σχεδιασμό για τα επόμενα 30 χρόνια για την πραγματική ανακατεύθυνση της παραγωγής και της κατανάλωσης του ενεργειακού κέντρου της χώρα.

Τα προβλήματα της Κοζάνης αλλά και οι επιδιώξεις για το επόμενο διάστημα είναι αναμενόμενο, έως έναν βαθμό, να προσομοιάζουν με τα προβλήματα όλων των ελληνικών πόλεων. Οι διαχρονικές παθογένειες του ελληνικού κράτους και οι δομικές του αδυναμίες, προφανώς επηρεάζουν αρνητικά και τον Δήμο Κοζάνης και ευθύνονται για αρκετά από τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει, όπως για παράδειγμα οι δομές υγείας, τα σχολεία, οι πολιτιστικές και αθλητικές εγκαταστάσεις κ.ά. Ειδικότερα υπό το βάρος του τερματισμού της κυρίαρχης οικονομικής δραστηριότητας, της εξόρυξης λιγνίτη και της λιγνιτικής ηλεκτροπαραγωγής, τα προβλήματα αυτά δείχνουν ανυπέβλητα.

Η πρόκληση όμως με την οποία οφείλει να αναμετρηθεί η Δημοτική Αρχή της Κοζάνης, αλλά και οι υπόλοιποι λιγνιτικοί Δήμοι, είναι η ιεράρχηση, η συγκεκριμενοποίηση και η ποσοτικοποίηση των προτάσεων για την επόμενη μέρα. Οι δυνατότητες της περιοχής είναι αρκετές, αλλά στην φάση της κατάρτισης των Σχεδίων Δίκαιης Μετάβασης, είναι αναγκαίο, μέσα από το συνολικότερο όραμα για την πόλη, να καταγραφούν συγκεκριμένες δραστηριότητες που μπορούν να αλλάξουν το παραγωγικό μοντέλο της περιοχής ενώ παράλληλα θα πρέπει να αποτυπώνεται η δέσμευση της τοπικής κοινωνίας στην καθαρή και δίκαιη ενεργειακή μετάβαση.

Παράλληλα, θεωρούμε **πολύ θετική την πρωτοβουλία του Δήμου να θέσει σε διαβούλευση το όραμα και τις προτάσεις του**, ώστε το τελικό κείμενο να διαμορφωθεί με την ενσωμάτωση των καλύτερων προτάσεων από τους εμπλεκόμενους φορείς και τους πολίτες. Αυτή την προσέγγιση θα πρέπει ο Δήμος Κοζάνης να διεκδικήσει και συνολικά για τον σχεδιασμό της μεταλιγνιτικής εποχής. Αν και οι διαδικασίες δια ζώσης διαβούλευσης λόγω της πανδημίας είναι περιορισμένες, ο Δήμος Κοζάνης θα πρέπει να σκεφτεί τρόπους πιο άμεσου διαλόγου και διάδρασης με την ενεργό συμμετοχή των ενδιαφερόμενων εμπλεκόμενων φορέων και πολιτών.

Επιπλέον η προτεινόμενη στρατηγική του δήμου Κοζάνης (που παρουσιάζεται στην ενότητα 5) περιλαμβάνει διάφορες αξιολογικές ιδέες. Ωστόσο απουσιάζουν δύο πολύ βασικά στοιχεία: **Η ιεράρχηση προτεραιοτήτων και η «μετάφραση» τους σε θέσεις εργασίας και τοπικά προστιθέμενη αξία.** Οι επαγγελματικοί και επιστημονικοί φορείς της Δυτικής Μακεδονίας (ΑΝΚΟ, ΤΕΕ Δ. Μακεδονίας, ΕΚΕΤΑ) αλλά και οι ΜΚΟ έχουν αναπτύξει εξαιρετικά υπολογιστικά εργαλεία που μπορούν να αναλύσουν συγκεκριμένα σενάρια ποσοτικά αν τους δοθούν σαφείς οδηγίες για συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες. **Προτείνουμε στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα ο δήμος Κοζάνης πρώτα από όλα να επιλέξει 5 κεντρικές οικονομικές δραστηριότητες που θεωρεί ότι θα είναι το μέλλον της περιοχής, αντί να παραθέτει το σύνολο των πιθανών ή υποψηφίων επιλογών, και να ζητήσει από τους φορείς την ποσοτική τους ανάλυση.** Μόνο τέτοιου είδους προτάσεις άλλωστε μπορούν να συμπεριληφθούν στα Εδαφικά Σχέδια Μετάβασης τα οποία απαιτούνται για την εκταμίευση πόρων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης.

Ειδικότερα σχόλια

1. Η περιγραφή στην εισαγωγή της εξέλιξης του ενεργειακού μίγματος της χώρας είναι ελλιπής. Συγκεκριμένα περιγράφεται μόνο η μείωση του λιγνίτη και η αύξηση του ορυκτού αερίου χωρίς καθόλου να αναφέρεται η παράλληλη αύξηση των ΑΠΕ. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Χρηματιστηρίου Ενέργειας, το πρώτο πεντάμηνο του 2020 οι ΑΠΕ –και όχι το ορυκτό αέριο- παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη αύξηση σε σχέση με το 2019, ενώ σε απόλυτες τιμές, ΑΠΕ και μεγάλα υδροηλεκτρικά είναι υπεύθυνα για το 46,4% της ηλεκτροπαραγωγής, μόλις 3,7% πίσω από το ορυκτό αέριο. **Δεν είναι σωστό λοιπόν να παρουσιάζεται η πτώση του λιγνίτη ως συνέπεια μόνο της αύξησης του ορυκτού αερίου. Αντιθέτως, δημιουργείται η λανθασμένη εντύπωση ότι ο λιγνίτης μειώθηκε με στόχο να αυξηθεί το ορυκτό αέριο.** Δεν είναι αληθές αυτό. Το ενεργειακό μίγμα προσδιορίζεται με όρους αγοράς. Ο λιγνίτης μειώθηκε γιατί έχασε σε ανταγωνιστικότητα λόγω των καταϊγιστικών αλλαγών στην ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία την τελευταία δεκαετία σε συνδυασμό με την πτώση των τιμών του ορυκτού αερίου και την κατακόρυφη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΑΠΕ. Εδώ και καιρό στην Ελλάδα οι νέες ΑΠΕ είναι φθηνότερες ακόμα και από υφιστάμενες λιγνιτικές μονάδες που έχουν αποσβέσει το κόστος εγκατάστασής τους. Παράλληλα ο ελληνικός λιγνίτης είναι ο χειρότερος σε ποιότητα στην Ευρώπη και επομένως ο περισσότερο ευάλωτος συγκριτικά σε οποιαδήποτε αλλαγή με οικονομικό πρόσημο.
2. Η περιγραφή της οικονομικής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η Δυτική Μακεδονία είναι ακριβής. Σύμφωνα μάλιστα με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat, σε επίπεδο NUTS-2 η ΠΔΜ έχει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας ανάμεσα στις 96 περιοχές της ΕΕ-27 που είτε εξορύσσεται λιγνίτης ή λιθάνθρακας, είτε καίγεται λιθάνθρακας,. **Αυτό που λείπει όμως από το κείμενο, είναι η οποιαδήποτε αναφορά στην αναμφισβήτητη συνεισφορά που είχε**

η μονοκαλλιέργεια λιγνίτη τόσων δεκαετιών στην τόσο εκτεταμένη εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τον λιγνίτη και εν τέλει στη σημερινή δύσκολη πραγματικότητα. Αντίθετα στο κείμενο η σημερινή κατάσταση της τοπικής οικονομίας λειτουργεί σαν άλλοθι για να στηρίξει το αίτημα για παράταση της λειτουργίας των λιγνιτικών μονάδων. Αυτή η πρόταση αποτελεί λογικό άτοπο δεδομένου του αναντίστρεπτου οικονομικού αδιεξόδου στο οποίο έχει περιέλθει ο λιγνίτης ειδικά στην Ελλάδα. Συνεπώς το αίτημα (σελίδα 27) για «*την πλήρη αναθεώρηση του χρονικού ορίζοντα απόσυρσης όσων λιγνιτικών μονάδων πληρούν τα κριτήρια της νομοθεσίας για τη συνέχιση των ωρών λειτουργίας τους*» δεν είναι ρεαλιστικό και ούτε ταιριάζει σε ένα κείμενο που θεωρητικά επικεντρώνεται στην επόμενη μέρα για την Κοζάνη και τη Δυτική Μακεδονία.

3. Η πρόταση για «**εκπόνηση ειδικότερης μελέτης κοινωνικών και εργασιακών επιπτώσεων**» (σελ. 19) είναι όχι μόνο ορθή αλλά και επιβεβλημένη, καθώς επιβάλλεται και από τον νέο -υπό διαπραγμάτευση ακόμα- ευρωπαϊκό Κανονισμό για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης ως απαραίτητο συστατικό των Εδαφικών Σχεδίων Μετάβασης, τα οποία με τη σειρά τους αποτελούν προϋπόθεση για την εκταμίευση πόρων του Ταμείου.
4. Σχετικά με το **χρονοδιάγραμμα απόσυρσης λιγνιτικών μονάδων** (σελ. 19) είναι προφανές ότι είναι ασφυσικό και δεν είναι δυνατόν να ταυτιστεί με το χρονοδιάγραμμα μετάβασης που θα διαρκέσει τουλάχιστον μια 20ετία, όπως συνέβη σε άλλες περιοχές στην Ευρώπη. Όμως πρέπει να καταστεί σαφές ότι η συνέχιση της λειτουργίας λιγνιτικών μονάδων δεν μπορεί να αποτελέσει λύση για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Η δε συζήτηση για το ποιος έφταιξε που η Δ. Μακεδονία σε αυτό το σημείο μπορεί να είναι ενδιαφέρουσα αλλά διόλου εποικοδομητική στο σημείο το οποίο βρισκόμαστε, όπου υπάρχει πρωτοφανές ενδιαφέρον τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι για την επόμενη μέρα των λιγνιτικών περιοχών. Αν ο δημόσιος διάλογος τοπικά παραμείνει εσωστρεφής, θα χαθεί μια μοναδική ευκαιρία για την περιοχή να επανασχεδιάσει με όρους βιωσιμότητα το μέλλον της και να εξασφαλίσει πόρους για την υλοποίηση του σχεδίου.
5. Η **τηλεθέρμανση** (σελίδες 20-21), για πολλά χρόνια λειτούργησε ως άλλοθι για την παράταση της λειτουργίας των λιγνιτικών μονάδων. Από το 2015 κι έπειτα είχαμε διαδοχικά αιτήματα παράτασης λειτουργίας της Πτολεμαΐδας III, του Αμυνταίου I-II και της Καρδιάς III-IV με κεντρικό επιχείρημα την κάλυψη των αναγκών τηλεθέρμανσης. Η χώρα μας μάλιστα πέρυσι δέχτηκε προειδοποιητική επιστολή για την αλα καρτ ερμηνεία της οδηγίας βιομηχανικών εκπομπών που επέκτεινε -καταφανώς παρανόμως- τις ώρες λειτουργίας σε Καρδιά και Αμύνταιο από 17.500 σε 32.000, ενώ πρόσφατα έλαβε και αιτιολογημένη γνώμη, ένα βήμα δηλαδή πριν την παραπομπή στα Ευρωπαϊκά δικαστήρια.

Αν κάτι λοιπόν θα έπρεπε να είχε γίνει κτήμα και βίωμα όλων είναι ότι το ζήτημα της θέρμανσης των λιγνιτικών περιοχών πρέπει να προχωρήσει με όχημα τη **μακροπρόθεσμη**

περιβαλλοντική και οικονομική βιωσιμότητα. Η εξάρτηση από κεντρικά συστήματα τηλεθέρμανσης που βασίζονται σε ορυκτά καύσιμα στερείται αυτού του χαρακτηριστικού. Αντίθετα οι λύσεις που βασίζονται στο ορυκτό αέριο δημιουργούν πολύ σοβαρά ερωτηματικά σχετικά με τη συμβατότητά τους με το ΕΣΕΚ, την πηγή χρηματοδότησής τους, και την πιθανή επιβάρυνση των ΑΠΕ δεδομένου ότι η νέα μονάδα ΣΗΘΥΑ θα αποζημιώνεται από τον ειδικό λογαριασμό ΑΠΕ, που ως γνωστόν παρουσιάζει διαχρονικά προβλήματα σε σχέση με τα ελλείμματά του. Αν κανείς λάβει υπόψη το γεγονός ότι ήδη οι χρηματοδοτικές πηγές για μονάδες ορυκτού αερίου στερεύουν και η ευρωπαϊκή κλιματική πολιτική εξαιρεί τέτοιες επενδύσεις από τις λίστες βιώσιμων επενδύσεων (sustainable taxonomy), πόσο ασφαλές για το μέλλον της περιοχής είμαι θέρμανσή της να στηρίζεται αποκλειστικά σε μια τέτοια υποδομή; Η Κοζάνη και οι άλλες πόλεις στη Δυτική Μακεδονία θα πρέπει να σκεφτούν πολύ σοβαρά πριν δεσμεύσουν σημαντικούς πόρους σε μια λύση με περιορισμένο ορίζοντα ζωής και χωρίς να εξασφαλίσουν τη δυνατότητα εύκολης και ανέξοδης μετατροπής της στο εγγύς μέλλον σε καθαρό καύσιμο (πχ πράσινο υδρογόνο).

Επιπλέον, παράλληλα με τις προσωρινές λύσεις, πρέπει να δοθούν κίνητρα σε πολίτες να εγκαταστήσουν συστήματα θέρμανσης που στηρίζονται σε ΑΠΕ. Προπάντων όμως οι μακροχρόνια βιώσιμες λύσεις στο κομβικό ζήτημα της θέρμανσης στη Δυτική Μακεδονία θα πρέπει να έχουν την **εξοικονόμηση ενέργειας στα κτίρια** στο επίκεντρο λόγω της πολύ κακής ενεργειακής κατάστασης του υφιστάμενου κτιριακού αποθέματος στη Δυτική Μακεδονία. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, ποσοστό 71,4%, από τα 32.072 κτίρια της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας που έχουν Πιστοποιητικά Ενεργειακής Απόδοσης (ΠΕΑ), βρίσκονται στη χειρότερη ενεργειακή κλάση Η, πράγμα που αποτελεί ενδεικτικό των τεράστιων δυνατοτήτων για εξοικονόμηση ενέργειας που έχει το κτιριακό απόθεμα στη Δ. Μακεδονία. Αν δε αυτό συνδυαστεί με τους πολύ σημαντικούς πολλαπλασιαστές σε θέσεις εργασίας και τοπικά προστιθέμενη αξία από την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την εξοικονόμηση ενέργειας, προκύπτει ότι η επένδυση σε αυτόν τον κλάδο μπορεί και πρέπει να αποτελέσει κεντρικό πυλώνα για την επόμενη μέρα της περιοχής.

Τέλος, είναι τουλάχιστον οξύμωρο στην ενότητα 4.1.11 (σελ. 37) να αναφέρεται η «προκαταρκτική μελέτη για την αναβάθμιση και επέκταση της εγκατάστασης τηλεθέρμανσης Κοζάνης με εναλλακτικές πηγές ενέργειας» ενώ το βασικό αίτημα του δήμου να είναι η εγκατάσταση κεντρικού συστήματος ορυκτού αερίου το οποίο μάλιστα παρουσιάζεται ως μονόδρομος.

6. Σε ό,τι αφορά τις **πηγές χρηματοδότησης** της μετάβασης (σελ. 21-25) το κείμενο χρειάζεται αναθεώρηση. Καταρχάς από τον Μάιο του 2020 έχει αυξηθεί σημαντικά το ποσό το οποίο αναλογεί στην Ελλάδα. Συμφωνούμε ότι ακόμα και αυτό (€1,724 δις) δεν είναι αρκετό, ειδικά αν τμήμα του διατεθεί και για τη μετάβαση των νησιών, αλλά η μάχη για την αλλαγή των κριτηρίων είναι πολυεπίπεδη και δεν δίνεται μόνο από τον Δήμο Κοζάνης όπως πολύ ατυχώς

αναφέρεται στο κείμενο: «προτάθηκαν τροπολογίες, η πλειονότητα των οποίων αποτελούσε προηγούμενο αίτημα του Δήμου Κοζάνης προς τα αρμόδια Ευρωπαϊκά όργανα στο πλαίσιο επιστολών που είχε στείλει». **Ζητούμε ειδικά αυτό το σημείο να αφαιρεθεί διότι αδικεί κατάφωρα την προσπάθεια πολλών ανθρώπων και φορέων, πολιτικών και μη, που αγωνιζόμαστε με γνώμονα το συμφέρον όλων των λιγνιτικών περιοχών της Ελλάδας και της Ευρώπης.**

7. Στις 9 **διεκδικήσεις του Δήμου Κοζάνης** (σελίδες 27-28) υπάρχει μόλις μία που αναφέρεται σε βιώσιμη οικονομική δραστηριότητα, αυτή της εξοικονόμησης ενέργειας στα κτίρια ενώ η πρώτη προτεραιότητα είναι και πάλι η παράταση ζωής των λιγνιτικών μονάδων, μαζί με διεκδικήσεις πόρων χωρίς διόλου να αναφέρονται οι αναπτυξιακές κατευθύνσεις προς τις οποίες οι πόροι θα χρησιμοποιηθούν. Παράλληλα στην ενότητα 5 (σελίδες 41-43) αναφέρεται ως όραμα για το 2030 η μεταμόρφωση της Κοζάνης σε «**κέντρο παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ και πράσινων ενεργειακών εφαρμογών και εξοικονόμησης ενέργειας**», πράγμα που είναι τουλάχιστον αντιφατικό σε σχέση με το αίτημα παράτασης λειτουργίας των λιγνιτικών μονάδων που τίθεται πρώτο από όλα στη σελίδα 27 ανάμεσα στα κεντρικά αιτήματα του δήμου. **Σε αυτό το χρονικό σημείο χρειάζονται καθαρές πολιτικές επιλογές και κατευθύνσεις.**

Προτείνουμε αλλαγή της δομής του κειμένου. Τα αιτήματα να μπου στο τέλος και να περιλαμβάνουν τις 5 βασικές προτάσεις του δήμου Κοζάνης για νέες οικονομικές δραστηριότητες που πρέπει να αναπτυχθούν στην ευρύτερη περιοχή τα επόμενα 20 χρόνια. Τα αιτήματα για οικονομική στήριξη και παροχή κινήτρων για επενδύσεις στην περιοχή, που κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση να μπου στη συνέχεια και διακριτά. Αναφορές σε τυχόν άλλα δίκαια αιτήματα (πχ μετεγκατάσταση Ακρινής) θα μπορούσαν να τοποθετηθούν ξεχωριστά με σαφή αναφορά ότι πρόκειται για αιτήματα που αφορούν το αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα.

8. Στη διαδικασία απολιγνιτοποίησης της ελληνικής οικονομίας οι **ενεργειακές κοινότητες** είναι το εργαλείο που μπορεί να εξασφαλίσει τη δίκαιη μετάβαση και τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στον ενεργειακό μετασχηματισμό. Η στροφή στις ΑΠΕ μέσω των ενεργειακών κοινοτήτων φέρνει την τοπική κοινωνία στο επίκεντρο του σχεδιασμού και της παραγωγής ενέργειας. Υπό αυτό το πρίσμα το γεγονός ότι ο Δήμος Κοζάνης περιλαμβάνει τις ενεργειακές κοινότητες στην πρότασή του είναι πολύ θετικό. Μέσω αυτών αποσκοπεί στην κάλυψη του συνόλου των ενεργειακών αναγκών του Δήμου με τη χρήση ΑΠΕ, στη μείωση των δημοτικών τελών φωτισμού για τους δημότες και τις επιχειρήσεις.

Θα μπορούσε όμως να τολμήσει και περισσότερο φιλόδοξες προτάσεις εμπλοκής της τοπικής κοινωνίας στον ενεργειακό μετασχηματισμό της πόλης. Για παράδειγμα, να προχωρήσει από κοινού με τους δημότες και τις τοπικές επιχειρήσεις σε κάλυψη των αναγκών θέρμανσης και

ψύξης κτιρίων με τη χρήση ΑΠΕ, να χρησιμοποιήσει το διαθέσιμο κτιριακό απόθεμα για τοποθέτηση φωτοβολταϊκών για την κάλυψη των τοπικών αναγκών, να ενισχύσει τους δημότες να γίνουν αυτοπαραγωγοί κ.ά.

Σε κάθε περίπτωση όμως οι ενεργειακές κοινότητες πρέπει να περιλαμβάνονται με σαφήνεια και συγκεκριμένη στόχευση στο Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν τους αναγκαίους πόρους για την ανάπτυξή τους.